

O INTERESANTĂ PIESĂ ROMANĂ DESCOPERITĂ LA POJEJENA*

Săpăturile arheologice în castrul roman de la Pojejena (jud. Caraș-Severin) din campania anului 1978¹ au permis descoperirea, în Secțiunea XLIII, caroul 19,20, la 75 cm adâncime, în spatele vestigiilor unui *horreum*, a unei interesante piese romane (fig. 1).

Este vorba de o plăcuță triunghiulară din fier, cu dimensiunile: lungimea bazei 7 cm, lungimea celor două laturi 5,5 cm, grosimea plăcii propriu-zise 0,3 cm și grosimea maximă (cu bust) 1,2 cm. Spatele este ușor concav. Starea de conservare este acceptabilă, capul celui reprezentat fiind însă rupt.

Scena figurată înfățișează un bust-pectoral al unui personaj masculin, după cum am spus acefal. Dimensiunile bustului sînt: înălțimea 3,4 cm și lă-

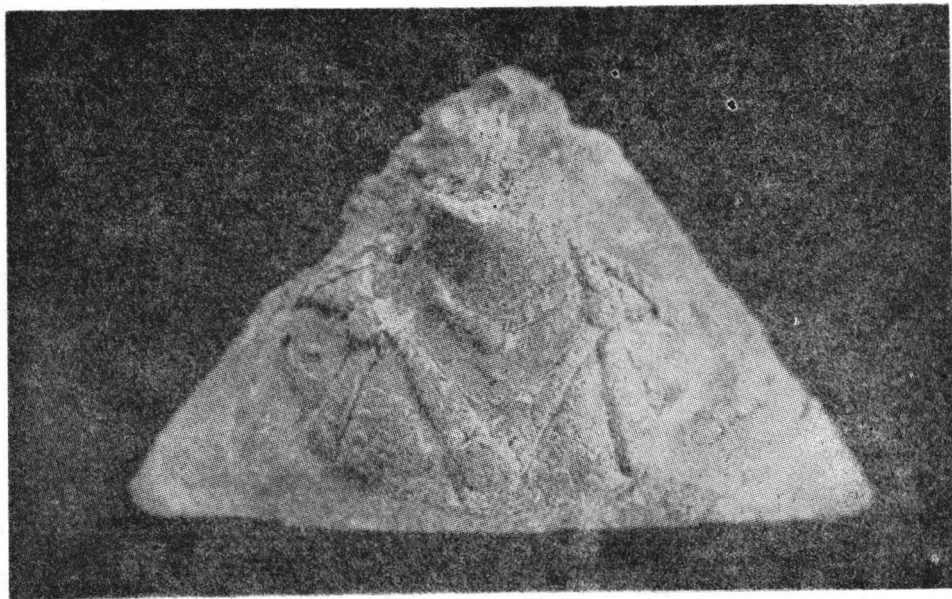

Fig. 1 — Plăcuță dolicheniană de la Pojejena (jud. Caraș-Severin).

* Comunicarea ținută la Simpozionul „In memoriam Constantini Daicoviciu” (Caransebeș, 21 martie 1981).

¹ Săpăturile arheologice au fost executate de colectivul Muzeului județean Reșița condus de Ovidiu Bozu.

țimea lui 3,8 cm. Personajul, un militar după caracteristicile îmbrăcăminții, este înveșmîntat într-o *lorica squamata*, sugerată prin incizii mărunte în formă de solzi, purtînd pe umeri o mantie (*sagum*, pelerină specifică militarilor) drapată (se pot observa pe umeri inciziile faldurilor, sub înfățișarea unor epoleți, sau în regiunea claviculelor), mantie prinsă cu cite o fibulă rotundă, podoabe ce leagă între ele curelele ori lambrachiile armurei, împreună cu lanțul gros ornamental de care atîrnă în mijloc un masiv pandantiv circular. Pe gîtul lung al celui reprezentat se observă un lanț decorativ, avînd în centru un medalion.

Din punct de vedere a tehnicii de prelucrare a plăcuței sînt de remarcant două detalii interesante: a) Bustul este din plumb și a fost lipit, probabil la cald, de placa triunghiulară; b) Capul personajului (astăzi distrus) a fost confecționat din alt material, posibil bronz sau argint, și a fost prins de corp cu un ac (lungimea 0,7 cm), ce se observă în gît (numai așa se poate explica prezența lui aici) și fixat cu sulf topit, procedeu des întrebunțat în arta antică, în special la fixarea gemelor și cameleor în montura, inelelor². Mai puțin verosimilă ni se pare ideea atașării capului, în cazul confecționării lui tot din plumb, datorat unei fracturi în timpul execuției sau cîndva ulterior.

Formatul plăcuței (triunghiulară) și personajul loricat, fără dubii un militar, ne pune în fața unui *ex voto* dedicat divinității orientale *Iuppiter Dolichenus*. Această ipoteză se bazează pe o analogie mai îndepărtată (forma este aceeași, dar dimensiunile și personajele sînt altele), și anume placa triunghiulară provenită de la Url (Austria)³, pe care autorul, R. Fleischer, o consideră un așa-zis „Bronzerelief aus Mauer“⁴. Identificarea personajului ca fiind zeul din Doliche am făcut-o după însemnele militare (*lorica squamata*, „solzoasă“ și *sagum*-ul), asemănătoare ca execuție cu cele de pe placa votivă dedicată aceleiași divinități, pe un monument votiv descoperit în castrul de la Răcari (jud. Dolj)⁵ sau după îmbrăcămintea personajului dolichenian din grupul statuar de bronz provenit tot din amintita localitate Url⁶. Inuși faptul că pe sculptura de la Pojejena cel înfățișat avea capul confecționat dintr-un alt metal decît corpul, pentru a ieși în evidență pe cine a dorit artistul să-l reprezinte (artificiu de prelucrare cunoscut în arta acelor timpuri⁷), întărește ipoteza noastră privind identificarea importantului personaj. Dimensiunile mici ale plăcuței și faptul că nu se observă pe partea ei posterioară nici o urmă de încastrare într-un zid sau fixare pe altceva, ne îndeamnă să o considerăm, probabil, un ornament ce decora poate armura de paradă a unui oștean de vază.

Pentru Dacia — pare-se și pentru Imperiu — acest fragment sculptural constituie, în toreutică, deocamdată, un unicat (zeul apare singur, fără taur și toporul bipen). Din punct de vedere artistic monumentul vădește un

² Pentru detaliile tehnice mulțumim și pe această cale colegului Nicolae Vlăssă, șef de secție la Muzeul de istorie al Transilvaniei din Cluj-Napoca.

³ R. Fleischer, *Die römischen Bronzen aus Österreich*, Mainz, 1967, p. 99, nr. 119, pl. 64—67.

⁴ Idem, *op. cit.*, pl. 64—67.

⁵ D. Tudor, în *Apulum*, III, 1961, p. 145—150, fig. 1.

⁶ R. Fleischer, *op. cit.*, p. 34—36, nr. 18, pl. 10—12.

⁷ De exemplu, pupilele statuetelor de bronz aveau în multe cazuri irisul marcat cu argint, pietricele colorate ș.a., iar ochii, buzele, vopsite etc.

deosebit simț al frumosului, detaliile anatomice și vestimentare ale personajului fiind reușit redată, dacă ținem seama că turnarea în matrițe necesită o operație destul de delicată. Aceste constatări artistice permit încadrarea cronologică a fragmentului de la Pojejena la mijlocul secolului al II-lea e.n., în epoca de prosperitate și avânt cultural a dinastiei Antoninilor.

În încheiere, ținem să reamintim ineditul tehnicii de prelucrare a piesei, și anume, o placă din fier pe care s-a fixat un bust-pectoral din plumb, având capul, la rîndul lui, confecționat dintr-un alt metal (probabil bronz sau argint). Toate aceste detalii le-am subliniat pentru că ne aflăm în fața unui monument sculptural cu o manieră de execuție nemiîntîlnită, care face dovada — dacă mai era nevoie — a inventivității meșterilor antici.

CONSTANTIN POP — OVIDIU BOZU

UNE INTERESSANTE PIÈCE ROMAINE DÉCOUVERTE À POJEJENA

(Résumé)

On décrit et on interprète une plaquette triangulaire de fer (fig. 1), découverte dans le camp fortifié romain de Pojejena (dép. de Caraș-Severin), qui représente *Iuppiter Dolichenus* (le personnage est acéphale, mais les insignes militaires *lorica squammata* et le *sagum* l'ont identifié sans équivoque). Le pectoral représentant le bust de la divinité est confectionné en plomb et la tête (aujourd'hui disparue) a été travaillé, paraît-il, d'un autre métal, probablement bronze ou argent. La pièce est datable au milieu de IIème siècle de n.è.